

Gras is om in te liggen, deel 51

Bjørn v.d. Boom en Joep Spronk, tekeningen Rian Rensen-Bronkhorst

De Toornviolen ¹⁾

Gelukkig -voor het voortbestaan van de rubriek en voor het wakker houden van de werkgroepers- bestaat er een aantal soorten waarvan de herkenning in het veld de nodige problemen oplevert. Een van die groepen van twee soorten bestaat uit Akkerviooltje (*Viola Arvensis*) en Driekleurig viooltje (*Viola tricolor*).

Het irritante bij de veldherkenning (vandaar de subtitel) bestaat daaruit dat doorgaans de hoogte van de bloem (bij voorkeur de grootste) gemeten wordt, waarna besloten wordt tot de soort. Is de bloem hoger dan 15 mm dan wordt Driekleurig viooltje aangestreept, zo niet dan is het Akkerviooltje.

Dit wordt ook, zij het soms schoorvoetend, gedaan als het merendeel van de bloemen tussengroottes aannemen. Vandaar de zoektocht door de flora's om meer, betere of aanvullende kenmerken voor de herkenning van deze twee, veel voorkomend geachte, soorten.

De hoogte van de bloemen

Zoals altijd verschillen de auteurs over de diverse gegevens en soms in niet onbelangrijke mate. De verschillende flora's geven de volgende maten:

Flora	bloemhoogte van	bloemhoogte van
	<i>Viola arvensis</i>	<i>Viola tricolor</i>
v.d. Meijden	8-12 (-15) mm	15-25 mm
de Langhe	7-13 (-15) mm	15-25 mm
Mennema	ca. 10 mm	15-25 mm
Stace	8-20 mm	10-25 (-35) mm
Valentine	10-15 mm	10-25 (-35) mm
Weeda	< 15 mm	ca. 20 mm

Een en ander wordt complexer als in ogenschouw wordt genomen dat de twee viooltjes bastaarderen. De vruchtbare nakomelingen (*V. × contempta*) vormen, vervolgens weer bastaardzwermen met de oorspronkelijke soorten. Geen wonder dat vroeger de twee soorten tot één 'grote' soort Akkerviooltje werden gerekend.

Andere verschillen

De tocht door de flora's levert gelukkig een aantal andere verschillen op, waarvan er een gelukkig ook buiten de bloeitijd bruikbaar is.

	<i>Viola arvensis</i>	<i>Viola tricolor</i>
kelk - kroonbladen	krbl < kelk	krbl > kelk
spoor - aanhangsels	spoor even lang als aanhangsels	spoor 1 mm langer dan aanhangsels
middenlob schutblad	gekarteld	gaafrandig
lengte schutblad	ca. bladlengte	aanzienlijk kleiner dan blad

Wat betreft andere verschillen: deze zijn niet echt aanwezig, hoogte van de plant beide tot 40 cm, eenjarig, of slecht meetbaar, $2n = 34$ bij Akkerviooltje en 26 bij Driekleurig viooltje.

Anders is het kenmerk waar de deskundigen van mening over verschillen. Bij deze soortselectie is dat de vorm van de beharing op het onderste kroonblad: bij wie van de twee wijkt de beharing uiteen als een zwaluwstaart en bij welke deze uitmondt in een oogje.

Aanbevolen wordt dan ook te kijken naar het schutblad, eventueel in combinatie met de bloemhoogte.

Wie gelooft er in toeval? Onafhankelijk van elkaar en met geruime tussentijd bezochten beide auteurs de zinkweide in La Plombières, bij La Calamine. De zinkviooltjes die daar te bewonderen zijn, staan vermengd met zo veel driekleurige exemplaren, dat zich ter plekke de gedachte opdringt dat het onwaarschijnlijk is dat het twee verschillende soorten zijn. Waarom zou het Zinkviooltje niet een vuil-tolerante vorm zijn van Driekleurig viooltje?

De Flora Europaea deelt in ieder geval al mee dat het Zinkviooltje, alleen onderscheiden in Duitsland, België en Nederland, waarschijnlijk een vorm is van Driekleurig viooltje. Inmiddels meent Van de Meijden dat het Zinkviooltje een ondersoort is van *Viola lutea*. Eigenlijk moet nog steeds een experiment gedaan worden om de status van Zinkviooltje vast te stellen. Wat doet een 'onverdacht' Brabants Driekleurig viooltje in de zinkhoudende grond en wat doet Zinkviooltje in ons 'schone' Brabantse zand?

Gebruikte literatuur

- 1) M. Toonder: De toornviolen, Tom Poes en O.B. Bommelstrips 4113 - 4168.
- J.E. de Langhe et al.: Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, Patrimonium van de Nationale Plantentuin van België, 1983.
- J. Mennema: Heimans, Heinsius en Thijsse's Geïllustreerde Flora van Nederland, België en Luxemburg en aangrenzend Duitsland en Frankrijk, 23e druk, Versluys, R. v.d. Meijden: Heukels' Flora van Nederland, 22e druk, Wolters Noordhoff 1996.
- C. Stace: New Flora of the British Isles, 1991, Cambridge University Press.
- E.J. Weeda: Nederlandse Oecologische Flora, deel 2, 1987 IVN i.s.m. VARA en VEWIN.
- M.J. Wigginton et al.: Guide to the identification of some difficult plantgroups, 1981 Nature Conservancy Council.